

МАРЕНІЧЕНКО Валерій Валентинович,
здобувач Дніпропетр. держ. аграрного ун-ту

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЩОДО ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

Визначаються основні показники, що характеризують рівень екологічної безпеки в малому та середньому бізнесі. Аналізуються найбільш суттєві загрози екологічної безпеки в малому та середньому бізнесі. Досліджується стратегія «Державної екологічної політики України на період до 2020 року» та визначаються, відповідно до цієї стратегії, основні механізми реалізації державного регулювання національної екологічної політики. Пропонується прогресивний механізм реалізації державного регулювання екологічної безпеки малого та середнього бізнесу на місцевому та центральному рівнях.

Ключові слова: державне регулювання, екологічна безпека, малий та середній бізнес.

Марениченко В. В. Механизмы государственного регулирования экологической безопасности в сфере малого и среднего бизнеса

Определяются основные показатели, характеризующие уровень экологической безопасности в малом и среднем бизнесе. Анализируются наиболее серьезные угрозы экологической безопасности в малом и среднем бизнесе. Исследуется стратегия «Государственной экологической политики Украины на период до 2020 года» и определяются, соответственно с этой стратегией основные механизмы реализации государственного регулирования национальной экологической политики. Предлагается поэтапное обеспечение и прогрессивный механизм реализации государственного регулирования экологической безопасности малого и среднего бизнеса на местном и центральном уровнях.

Ключевые слова: государственное регулирование, экологическая безопасность, малый и средний бизнес.

Marenichenko V. V. Mechanisms of the state regulation of the requirements keeping as to ecological safety in the sphere of the small and middle businesses

This key indicators of the level of environmental safety in small and medium business are defined. During the studies most influential threats of environmental safety in small and medium business are analyzed. The strategy of «State Environmental Policy of Ukraine to 2020» and basic mechanisms of state regulation of national environmental policy are investigated. A gradual provision and progressive mechanism of state regulation of small and medium businesses environmental safety at local and central levels are suggested.

Key words: government regulation, environmental safety, small and medium business.

Постановка проблеми. Останнім часом основна увага у сфері державного регулювання екологічної безпеки приділяється великим промисловим підприємствам як основному джерелу забруднення навколишнього середовища. У сучасних умовах необхідності маневреності та адаптованості державної політики одним з найважливіших шляхів забезпечення якісного розвитку країни є всеобічне державне регулювання екологічної безпеки, зокрема, й у розвитку малого та середнього бізнесу. Загострення екологічних проблем в Україні спровокувало посилення стурбованості цим населення, органів державної влади й місцевого самоврядування. Сучасне посилення попиту на екологічно чисті продукти, які викликають менше навантаження на навколишнє середовище і здоров'я людини, обумовлює активізацію державного регулювання екологічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питань державного регулювання екологічної безпеки підприємництва знайшла своє відображення в наукових працях таких учених, як Г. Бурук, Л. Васильєва, А. Мала, І. Польовий, А. Сава, Б. Сидорук, В. Сиченко, С. Харічков, Є. Хлобистов, О. Юшкевич. Віддаючи належне різnobічним теоретичним і практичним дослідженням вищезазначених дослідників, слід визнати існування невирішених раніше частин загальної проблеми, що потребують саме аналізу проблем державного регулювання екологічної безпеки з

позиції малого та середнього бізнесу, а також формування відповідних механізмів його реалізації.

Відповідно до аналізованої проблематики *метою* нашої *статті* є пошук сучасного прогресивного механізму реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в аспектах екологічної безпеки. Завданнями дослідження є аналіз основних показників екологічної безпеки в малому та середньому бізнесі, характеристика її головних загроз і створення етапів забезпечення й механізму реалізації державного регулювання екологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У промислово розвинених країнах світу протягом тривалого періоду часу спостерігаються тенденції до бурхливого розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ). Саме вони є підґрунтям процвітання цих країн і створюють екологічно якісну продукцію. Наприклад, у Німеччині близько 70 % загального обсягу продукції створюється саме цим сектором економіки. Натомість в Україні цей показник становить лише 10 – 15 % [2].

Екологічно безпечне підприємництво є основою екологічної безпеки країни, раціонального використання природних ресурсів, покращення якості продукції, зниження та усунення негативного впливу на стан навколошнього середовища, реалізації принципів якісного розвитку. Орієнтири, що характеризують екологічну безпеку, можна відобразити такими показниками, як якість життя, рівень економічного розвитку, екологічне благополуччя. Величина перерахованих вище показників відображає ступінь забезпечення екологічно безпечної якісного розвитку держави.

Основним же показником рівня екологічної безпеки є здоров'я населення. Таким чином, головними завданнями у сфері забезпечення екологічної безпеки є поліпшення якості життя, здоров'я й збільшення тривалості життя населення шляхом зниження несприятливого впливу екологічних факторів і поліпшення екологічних показників. Для розв'язання цих завдань необхідно зменшити екологічний ризик здоров'ю населення; оцінювати цей ризик; підтримувати необхідну якість, що створює безпечні умови життя населення. При цьому увага має зосередитися не тільки на великих промислових підприємствах та їх відповідності екологічній безпеці з погляду охорони навколошнього середовища, а на малих та середніх підприємницьких формах, що є основою створення продукції, послуг та робочих

місць. Проблема екологічної безпеки має вирішуватися також щодо забезпечення населення якісними продуктами харчування і створення належних умов праці.

Суспільству, яке націлене на якісний розвиток, потрібне забезпечення корисними й безпечними для здоров'я товарами. При цьому проблеми екологічної безпечності продукції харчування для здоров'я людини і їх якості останніми роками набувають особливої актуальності. Відповідно до Закону України «Про безпечність і якість харчових продуктів» якість харчового продукту – це сукупність властивостей продукту, що визначають його здатність забезпечувати потреби організму в енергії, поживних і смакоароматичних речовинах, безпеку для здоров'я, стабільність складу і споживчих властивостей протягом терміну придатності [3].

Складовими державного регулювання якості й безпечності харчових продуктів і продовольчої сировини під час їх розробки, виробництва, ввезення, зберігання, транспортування, реалізації, споживання, використання, утилізації або знищення є державний нагляд за дотриманням стандартів, норм і правил, державний метрологічний нагляд, державний санітарно-епідеміологічний нагляд, державний ветеринарно-санітарний нагляд, державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, державний контроль за дотриманням карантинного законодавства, акредитація органів сертифікації харчових продуктів і продовольчої сировини й іспитових лабораторій у державній системі сертифікації, а також атестація (включаючи метрологічну) лабораторій підприємств, організацій, закладів [4].

Від виробництва якісної продукції вигоди отримують усі: держава, бізнес, кінцевий споживач. Практичний інтерес для МСБ становить зарубіжний досвід екологічного менеджменту, пов'язаний із розвитком екологічного бізнесу, коли діяльність з екологічної безпеки може давати додатковий дохід. Так, німецький ринок екологічних товарів і послуг презентують сьогодні більше 4 000 підприємців (більшість з яких є представниками МСБ) з річним оборотом 15 млрд євро [8]. Тут важливу роль відіграє екологічна свідомість населення як фактор, що впливає на поведінку покупця на ринку.

Процес забезпечення екологічних переваг продукції має здійснюватися поетапно і вирішувати такі завдання бізнесу:

- екологізації виробництва: запровадження екологічно чистих технологій і технологічних схем виробництва; забезпечення екологічної сумісності всіх виробничих циклів підприємства;
- екологізації продукції: попередження негативної антропогенної дії на навколишнє природне середовище протягом усього життєвого циклу продукції; перетворення екологічних обмежень на нові можливості для зростання виробничої діяльності; стимулювання природоохоронних ініціатив, що вивільнюють додаткові фінансові кошти;
- екологізації попиту: створення комплексу мотиваційних заходів, що підвищують цінність екологічної складової продукції та підвищують попит на більш екологічно чисту й безпечну продукцію [1].

Утім, існують і загрози екологічної безпеки в малому та середньому бізнесі:

- відсутність належного виховання, екологічної та технічної культури, відповідального ставлення до виконання своїх функціональних обов'язків та інструкцій з раціонального використання ресурсів;
- низький рівень підготовки кваліфікованих спеціалістів;
- недостатня увага до вирішення екологічних проблем та врахування екологічних факторів у бізнесі [9].

Відповідно до стратегії «Державної екологічної політики України на період до 2020 року» основними механізмами реалізації державного регулювання національної екологічної політики є:

- міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін;
- оцінка впливу стратегій, програм, планів на стан навколишнього природного середовища;
- удосконалення дозвільної системи у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- екологічна експертиза та оцінка впливу об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища;
- екологічний аудит, системи екологічного управління, екологічне маркування; екологічне страхування;
- технічне регулювання, стандартизація та облік у сфері охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки;

- освіта та наукове забезпечення формування й реалізації національної екологічної політики;
- моніторинг стану довкілля та контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки;
- міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки [6].

Наведені механізми не враховують особливостей державного регулювання екологічної безпеки МСБ на місцевому й центральному рівнях. Вважаємо, що їх необхідно доповнити такими механізмами:

- контроль за дотриманням існуючого законодавства з питань охорони навколишнього природного середовища та новоствореної нормативно-правової бази. Для цього необхідно забезпечити гласність у застосуванні законів і нормативно-правових актів; зменшити можливість довільних, таких, що суперечать законодавству, адміністративних рішень; розширити підготовку кваліфікованих інспекторів та уповноважених органів;
- створення єдиної уніфікованої структури регіонального управління екологічною безпекою, яка повинна враховувати певну місцеву специфіку – техногенні території, кліматичні умови тощо (на даний момент діє Державне управління охорони навколишнього природного середовища з регіональними відділеннями, що не враховують специфіку екологічної безпеки МСБ);
- стимулювання підприємства (організації) за екологічність виробництва та якість продукції.

Прогресивними механізмами реалізації державного регулювання екологічної безпеки МСБ на базі створення якісної продукції є такі [5; 7]:

- взаємодія влади, бізнесу, науки й громадських організацій з формування регуляторних інститутів створення якісної продукції;
- формування методологічної і методичної бази у сфері розбудови екологічної інфраструктури;
- підтримка формування й функціонування громадських інститутів партнерства держави і МСБ;

- проведення семінарів та просвітницьких заходів щодо підвищення кваліфікації, розповсюдження знань, засвоєння національного досвіду щодо виробництва якісної продукції;
- засвоєння успішного зарубіжного досвіду зі створення якісної продукції у сфері МСБ й агітація;
- активізація міжнародної та національної інвестиційної діяльності під девізом «здоров'я нації»;
- створення концепцій розвитку якісного виробництва;
- розробка й запровадження стандартів; стимулювання екологічного виробництва; контроль за екологічною безпекою виробництва;
- застосування систем контролю за якістю продукції на всіх етапах виробничого і маркетингового процесу;
- урахування економічних та екологічних методів управління якістю продукції.

Виявлення особливостей державного регулювання екологічної безпеки, формулювання пропозицій щодо вдосконалення такого регулювання сприятиме поліпшенню діяльності органів державного управління, розробці комплексу заходів, спрямованих на забезпечення якісного соціально-екологічного розвитку та покращення екологічної ситуації в країні. У даному контексті державне регулювання екологічної безпеки, як засіб збереження рівноваги соціальних і природних структур, є важливою передумовою стратегії формування національної стабільності в системі національної безпеки України сьогодні і має бути орієнтиром нашої держави в майбутньому.

Висновки. На основі аналізу використаних джерел визначено основні показники, що характеризують рівень екологічної безпеки в МСБ, головним з яких є здоров'я населення.

Під час ході досліджень охарактеризовано найбільш суттєві загрози екологічної безпеки в малому та середньому бізнесі, серед яких основною є недостатня увага до вирішення екологічних проблем та врахування екологічних факторів у бізнесі.

Досліджено стратегію Державної екологічної політики України на період до 2020 року та визначено основні механізми реалізації державного регулювання національної екологічної політики відповідно до цієї стратегії, ключовими з яких є

оцінка впливу стратегій, програм, планів на стан навколошнього природного середовища; освіта та наукове забезпечення формування і реалізації національної екологічної політики; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколошнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Ці механізми доповнені такими, що враховують особливості державного регулювання екологічної безпеки МСБ на місцевому і центральному рівнях, а саме: контроль за дотриманням існуючого законодавства з питань охорони навколошнього природнього середовища; пропозиція створення єдиної уніфікованої структури регіонального управління екологічною безпекою; стимулювання підприємства за екологічність виробництва та якість продукції.

На базі цього запропоновано прогресивний механізм реалізації державного регулювання екологічної безпеки МСБ на місцевому та центральному рівнях, що включає такі основні моменти, як взаємодія влади, бізнесу, науки, громадських організацій по формуванню регуляторних інститутів створення якісної продукції; активізація міжнародної та національної інвестиційної діяльності під егідою «здоров'я нації»; створення концепцій розвитку якісного виробництва.

Перспективи подальших досліджень ґрунтуються на тому, що проблема екологічної безпеки, якісного харчування і здоров'я людини набуває небаченого раніше розмаху в сучасних умовах. У подальшому необхідні теоретичні та практичні дослідження для протидії і запобігання розвитку даних проблем.

Список використаних джерел

- 1. Бурук Г.** Формування механізму екологізації продукції та її виробництва, як основи підвищення конкурентоспроможності продукції / Г. Бурук // Статій розвиток економіки. – 2012. – № 7. – С. 191 – 194.
- 2. Польовий І.** Роль держави у вирішенні проблем суб'єктів малого підприємництва / І. Польовий. – Режим доступу : www.nbuu.gov.ua.
- 3. Про безпечність і якість харчових продуктів :** Закон України від 23 груд. 1997 р. № 771/97-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.
- 4. Про забезпечення** санітарного та епідеміологічного благополуччя населення : Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

5. **Сава А.** Конкурентоспроможність екологічно безпечної сільськогосподарської продукції в контексті сталого розвитку сільських територій / А. Сава, Б. Сидорук // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1. – С. 180 – 186.

6. **Стратегія** Державної екологічної політики України на період до 2020 року. – Режим доступу : www.menr.gov.ua.

7. **Харічков С.** Модернізація екологічної інфраструктури як визначальний фактор переходу до збалансованого (сталого) розвитку України / С. Харічков // Природно-ресурсний потенціал збалансованого (сталого) розвитку України : матеріали міжнар. наук-практ. конференції (Київ, 19 – 20 квітня 2011 р.) : у 2 т. – К. : Центр еколог. освіти та інформації, 2011. – Т. 1. – С. 17 – 21.

8. **Хлобистов Є.** Економічна безпека України у глобальних викликах сучасності / Є. Хлобистов // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4. – Т. 1. – С. 157 – 162.

9. **Юшкевич О.** Впровадження системи екологічного менеджменту як ефективний інструмент розвитку підприємств / О. Юшкевич, А. Мала // Інноваційна економіка. – 2012. – № 5. – С. 93 – 96.